

אזמרת

פרשת שמות

וידבר ה' אל משה במדבר סיני (א.א.)

כ"ג

נאמר במדרש רבה (במדבר א.) בשלשה דברים התורה ניתנה: באש, במים ובמדבר, מה אלו חינם לכל באי העולם, אף דברי תורה חינם הם.

ספר
התורה

במסכת נדרים (לז.) נאמר כשם שמשה רבינו לימד את התורה הקדושה לעם ישראל בחינם כך יש לכל אחד מישראל ללמדה לאחרים בחינם. והטעם לזה, כי הטביע הקדוש ברוך הוא בעולמו שכל דבר שהוא חיוני יותר יהיה בזול יותר, במחיר השווה לכל נפש. למשל: הלחם הוא זול לפי שהוא מזון לכל אדם כי על הלחם יחיה האדם. אבל הבשר הוא מצרך של מותרות, לכן הוא יותר יקר מן הלחם, שאפשר לחיות בלעדי הבשר. וכמה אנשים צמחוניים, חיים ובריאים בלי לטעום טעם בשר.

המים הוא מצרך חיוני ביותר, כי המים נועדו לא רק לשתייה אלא גם לרחיצה ולכביסה, ולכן המים הם זולים מאוד אפילו יותר מן הלחם. האוויר שהאדם נושם באפו, הוא בחינם, ולא יעלה על הדעת של אנו ממשלה להטיל מס על האוויר. כי הרי אי אפשר לחיות בלי אוויר. כך התורה היא עבודנו כאוויר לנשימה ולכן צריכה להיות בחינם (ענף עץ אבות).

פתיחה לספר במדבר

זה הספר נקרא כפי התנא רחב"ג סוטה דל"ז תומש הפקודים. וכ"כ בה"ג. ונרשם ברעת רבותינו ענין שני הפקודים שבו הספר. יותר משאר דברים שמויחדים בזה הספר. כמו המרגלים וברכת בלעם ועוד הרבה. משום דעיקר זה הספר הוא יסחליק ומשנה הליכות עם ה' בחיי העולם טאו שהגיעו לא"י. מן הדרך שהלכו במדבר. שבמדבר היו מתנהגים במדת תפארת שהלך לימין משה שהוא לגמרי למעלה מהליכות המבע. ובא"י הלכו בדרך המבע בסתרי השנחת מלכות שמים ב"ה. וזה השנוי התחיל עורם במדבר בשנת הארבעים כמו שביארנו כפ' חקת. עפ"י זה השנוי נעשו מלחמות ישראל עם הכנעני ועם סיחון בדרך המבע. ונס המטה לא ה' עוד ביד משה תמיד אלא לעת הצורך לפי ההכרח כמו שביארנו שם. וע"ז השנוי המצוין בזה הספר אמרו חז"ל בכראשית רבה פ"ג ויבדל אלהים בין האור ובין החשך זה ספר במדבר שהוא סביל בין יוצאי מצרים ובין באי הארץ. אכן עיקר הפרש הזה ה' ניבר בשני הפקודים שהיו שני ענינים שונים בחומר המעשה. ונשתנו בצורת המעשה לפי הליכות ישראל. מש"ה בפעם הראשונה ה' עפ"י סדר הדגלים סד' רוחות כסוכנה לשכינה. והי' אפרים ראש הדגל וקודם למנשה. ולא כן בפקודי פ' פינחס בשנת הארבעים. כמס"כ בפנים ב' כ'. ועוד בפקודי פ' במדבר היו הראשים סוכרחים להיות סאותו השבט. ולא כן ה' בפקודי פ' פינחס כמס"כ בפנים א' מקרא ב'. מש"ה רשום זה הענין סאד. עד שראו חז"ל לקרוא שם להספר תומש הפקודים. ובמראה דעפ"י זה הבנה אמרו חז"ל דויהי בנסוע הארון הוא ספר בפ"ע. ללמדנו כאשר כי התחלת השנוי ה' מן ויהי העם כמתאוננים וגו' כי בשביל שהתנהגו במדת תפארת נענישו מיד אחר שחטאו. כי ה' צל ההשנחה על יד ימינם. ודבר זה היה קשה עליהם לסבול עד שגרם לשלוח סרגלים כאשר יבואר ר"פ שלח. וזוה נשתלשל והלך עד שהגיע לזה השנוי כאשר יבואר שם. וא"כ פרשה זו קמנה היא המחלקת בין שני אופני הליכות ישראל. עד שכל חלק א' מן הספר הוא ספר בפ"ע. כמו זה ההילוך הוא ספר בפ"ג. וזה ההילוך הוא ספר בפ"ע. ובמס"כ כפ' כראשית עה"פ זה ספר. שספור ענין גדול נקרא ספר:

2
הקדמה
ל'3

3

תקונים
סע

בפתיחה. כפי התנא רחב"ג. כפי המשנה יומא פ"ז ועוד ורחב"ג סס. ובין באי הארץ. משום דניסו לזו. דבהליכות יוצאי מצרים היה אור השנחת ה' מופיע לעין כל. שהוא כבוד ה' ותכלית הבריאה. מש"כ בהליכות באי הארץ ה' ההשנחה מכוסה ורק המכים בעין יפה ה' מרגיש בה כמו ההולך בחשכת לילה. או רק לפרקים ה' מרגיש ההשנחה לעין כל. כמו אור הכרך המאיר חשכת הלילה. אכן

11

לכית אבותם. סמוך לרשע כל עתה ב"י. שהי' הצוי של יחי' ראש משנה אחד על בני שנת אחר. והיינו דפינינ' למשפחות לב"א לפני מנן עשרים שנה וגו' דשם פיירי במנין היוזאים לנבא - ובזה הפסוק מייירי במנין הראשונים. משא"כ במנין דפי' סינחם דכתיב שזו את ראש כל עדת ב"י מנן עשרים שנה ומעלה לבית אבותם. סמוך לזכרם דב"א להא דמנן עשרים שנה ומעלה ולא להא דאת ראש ב"י היינו משום דשם נמט לתכלית חלוקת הארץ והי' בלחמ' כמה ראשים משנה אחד על בני שנת אחר כמו יאיר בן מנשה שהיה משנה יהודה והי' ראש על שנת מנשה. וקבל' עמיה נחלה עתה"י. וכן הי' עוד דרבה. ורק הנמנים בכלל היו לבית אבותם. אבל בהלך המדבר שגמט לתכלית כבוד השכינה הסולכת בראשם. הי' שמעו שיהיו הראשים דווקא איש על שנתו.

5
פז
ק:א

(ב) ועליו משה מנשה. משום שהנחון כמן. וכן נ"מ במשפחות. דהמנונים עליו משמע כקמן בהספד על הגדול. ומנייתו במלוי זרכיו ת"ר נדעה פי הגדול ממנו. משא"כ משפחות ועליו להיפך דמה הגדול על קספן והוא מניינו. ופייע דלפי' דלמפרים איש ראש דרגל סיינו משום שהמנהג המדבר סיינו קפית ובה גדול על הפרים. אבל מ"מ מה שגדלו להיטות העולם סיינו משה גדול מאפרים ומתה סעטס סיינו במנין דפי' סינחם קודם מנשה לאפרים; משום דכניסתם לארץ סיינו יתור עמיה לפיכך סעטס ובה מנשה קודם כמ"כ נ"מ בראשית מ"ח י"ד

4
מ"א
ל"ג
א"ב

במדבר: א) לבני יוסף לבני אפרים (א', ל"ב) ... לבני מנשה וגוי' (שם, ל"ה). והעיר שמה הרמבי"ן עה"ת, דכאן לגבי סדר הדגלים הקדים אפרים למנשה, ואילו להלן בפרשת מסעי, בחלוקת הארץ לשבטים על פי הנשיאים, הקדים מנשה לאפרים (ל"ד, כ"ג-כ"ד). ועיין שם (בפי' מסעי) מה שהסביר בזה.

6

והיה נראה לומר עיי' דברי רש"י עה"פ בפי' מקץ (מ"ב, כ"ג) "כי המליץ בינותם, " שזה מנשה, ואילו בפי' ויחי (שם מ"ח, א') פרש"י עה"פ "ויאמר ליוסף הנה אביך חולה, " שיי"א שאפרים היה רגיל לפני יעקב בתלמוד, וכשחלה יעקב ... הלך אפרים אצל אביו ... להגיד לו. הרי שלפי דברי המדרשים, אפרים היה עוסק בתלמוד תורה טפי ממנשה אחיו, ואילו מנשה היה עוסק בצרכי צבור ובעסקי רבים.

3
ק
ר
ה
ר
ק

ובודאי עסקנות דבר חשוב למאוד, ואיתא בירושלמי (ריש פ' אין עומדין) דהעוסק בצרכי צבור כעוסק בדברי תורה, והובאה מימרא זו בשו"ע א"ח (סוף סי' צ"ג). [ועיי' דיש ב' דעות במחבר אי קאי דוקא לענין לעמוד בתפילה מתוך דברי תורה, דעוסק בצרכי צבור כדברי תורה דמי, או דנפקי"מ לענין זה, שאינו צריך להפסיק ולהתפלל.] ובודאי ענין העסקנות הוא קיומה של תורה, מאחר שזה מאפשר לימוד התורה ושמירת המצוות. אכן עיי' בפי' ויחי, שיעקב אבינו הקדים בברכותיו אפרים למנשה. והיינו טעמא, דאפרים ת"ח היה, והוא היה העיקר.

אבל זה אין להקשות שרק היה לו לברך את אפרים ולמנוע לגמרי מלברך את מנשה, דזה אינו נכון, שביארו בזה חכמי הדרוש, שמנשה היה גדול וחשוב בעסקנות, וחשיבות גדולה היתה לכל אחד מהם [דוגמת חשיבות זבולון כלפי יששכר], אלא שהקדים אפרים למנשה מפני שתי"ח היה.

21

ועפ"י זה היה נראה לבאר, דלענין הדגלים (בפי' במדבר) וסדר חניית המחנות סביב לאהל מועד, שהנדון הוא מי יהיה יותר קרוב למשה רבנו לשמוע ממנו את דבר ד', בזה בודאי היה אפרים עיקר, שהרי הוא היה יותר ת"ח. אכן בחלוקת הארץ (בפי' מסעי), שהוא מעסקי הצבור, בודאי נראה שמנשה הוא עיקר.

26

7

א. לבני יוסף לבני אפרים. הקדים אפרים למנשה ויחס יוסף עליה. וכן למטה בדגלים⁶⁵. כי היה בעל דגל והוא הבכור, ואחיו משנהו כברכת יעקב⁶⁶, ועוד כי היו בני אפרים רבים מבני מנשה. אבל במנין השני בערבות מאב הקדים מנשה כי היו בעת ההיא בני מנשה הרבים. ולקחו נחלתם תחלה, וכן בנשיאי הארץ⁶⁵ הקדימו. ויחס יוסף עליה. אבל במרגלים הקדים אפרים⁶⁶, אבל יחס יוסף על מנשה. למטה יוסף למטה מנשה⁶⁷. והנראה אלי על דרך אגדה, כי בעבור הדבה⁶⁸ שהביא יוסף על אחיו יחס עליו מוציא הדבה. או שחלק כבוד לשניהם, והיה די לאפרים בכבוד נשיאו.

ק
א
ר

8) שאו את ראש כל עדת בני ישראל... לגלגלתם, וברש"י: כשנפלו בעגל מנאן, לידע מנין הנותרים, וכשבא להשרות שכנינו עליהם מנאם. ויש הבדל בין המנין אחר העגל למנין שלפנינו כאן. שם בעגל נאמר: "כי תשא את ראש בני ישראל" ולא נאמר 'לגולגלותם', וכאן נאמר "שאו את ראש וגו' לגלגלתם". בעגל הוצרכו להרים את הראש מעל הגוף. וישב העם לאכל ושתו ויקמו לצחק" נאמר בעגל, מתוך תאות הגוף באו לידי כך "בעגל הזהב", ההדגשה היא על הזהב, הממון, חרכוש, הקנינים החומרניים נשתקעו בחומר ובגשם, "וישתחוו לו ויזבחו לו ויאמרו אלה אלהינו ישראל", ההשתחואה היא הרכנת הראש, המוח והשכל הורדו אל מאוויי הגוף, כל מעיינים בהם, כל הגיגם ונמחשבותיהם, ולכן נסתמל החטא בדמות עגל שראשו למטה, "שור אכל עשב". ולכן כשבאו לתקן את החטא הוצרכו להוציא את הראש מתוך נקום ירידתו ולרוממו שוב למקום עמידתו בשעת היצירה, הראש למעלה, "כי תשא את ראש".

והוא מדרגה גדולה היא זו, לרומם את הראש, השכל והמחשבה ולהעמידו בקומה זקופה. ודאי השכל צריך לשלוט על המידות שבלב ולא להיפך. אבל יש גם מה שהוא למעלה מהשכל, שכלו של אדם סוף סוף הוא מוגבל, אין אדם יכול להשיג בשכלו יותר ממה שכן אדם קרוץ מחומר יכול בכלל להשיג. וכשבא הקדוש ברוך הוא להשרות שכנינו על ישראל, נתן להם הכח להתרומם אף למעלה מן הדעת ולמעלה מן השכל המושג והמובן. אחרי העגל היה צורך להוציאם מן הבוץ של תאוות הגוף, ולרומם משם את הראש. וכשבא להשרות השכינה, התרומם הראש למדרגה גבוהה יותר - אל הגולגולת, הגולגולת היא העצם שמקיפה את המוח ועומדת למעלה ממנו, והוא הסמל למה שלמעלה מן השכל והדעת, ולכן - "שאו את ראש כל עדת בני ישראל... לגלגלתם".

10) מארגי ראה פ' ה'

7) אמר רבי אלעזר בן פדת מאיזו מיתה היו נצולים אם ממיתה של עולם הרי אין פריה שאין מתה מהו להציל ממות נפשם אלא ממיתה הארון כיצד אמר רבי אלעזר בן פדת בשם רבי יוסי בן זמרא בפעם שהיו ישראל נוסעין היו שני ניצוצין של אש יוצאין מתוך שני בדיי של ארון כדי לפגע שונאיהם ומנין שפן משה אומר לישראל מה אתם מתיראין מן בני ענק וכי קשים הם מאותן שהיו באים כנגדנו והיה הארון שורפן וכן הוא אומר (דברים ט. ג) 'וידעת היום פי ה' אלהיך הוא העבך לפניך וגו' מכאן אתה דורש שהיו שני ניצוצין מקדמין לפנייהם אמר להם (שם שם, שם) 'הוא ישמידם והוא יכניעם לפניך וכיון שהיו הניצוצין יוצאין היתה האש שפה בטועני הארון והיו נשרפים ומתמעטין ומנין שהיה שבת קהת ממעט אלא אתה מוצא שלש משפחות היו טוענין כל פלי המשפן גרשון טוען כל פלי האריגה ויריעות פרכת המסך והקלעים ומשפחת קהת היו טוענין

הארון והשלחן והמנורה והמזבחות וכלי הקדש ומררי טוען הקרשים והפריחים והעמודים והאדנים ואת מוצא שהיו נמנים ארבע משפחות הללו מבן חדש ומבן שלשים שנה וכיון שהוא מונה את הגרשני מבן חדש הוא מונה אותם (במדבר ג. כב) 'שבעת אלפים וחמש מאות' וחזרו

שנים ועשרים אלף. כבר אמרנו לפי שהם מחנה שכינה ואין השכינה שורה בפחות מן כ"ב אלף על כן מיעטם הקב"ה והעמידם על מספר זה להורות שאין מחנה שכינה פחותה מן כ"ב אלף. הרמב"ן כתב לפי שלא היו בכלל עינוי מצרים על כן לא היו בכלל הריבוי כי כל מי שהיה בכלל פן יריה היה בכרכת כן ירבה אף על פי שזה דרך ורש מכל מקום נראה להוסיף בו ביאור כי לא הרכה אותם י"י נגד הטבע רק כדי להפר עצת גוים אשר בקשו להמעיטם על ידי העינוי ורעה י"י שיבצר מהם כל אשר יזמו לעשות ואדרבה הרבה אותם חוץ מן הטבע כי הולידו ישה בכרס אחד אבל שבת לוי שלא היו בכלל העינוי על כן לא היה צורך להרכותם כנגד הטבע ופרו ורבו כדרך כל העולם וזה באמת טעם נכון ויכול להיות שזה דעת הרמב"ן.

3) יש אומרים שלכן לא נתברו כדי שיהיה נקל לישראל לפרנסם וזה טעם רחוק כי אין מעצור ליי"י להושיע ולפרנס משרתיו עושי רצונו. יש אומרים שהיה הארון מכלה בהם והיינו ארוננו של יעקב והוא דעת הרמב"ן שהזכרנו וכמבואר למעלה פדשת ויצא בפסוק על כן קרא שמו לוי. יש אומרים שצפה הקב"ה שלא יהיו כולם צדיקים על כן העביר רבים מהן מן העולם ונשארו קב ונקי כדי שיהיו כל העוסקין עם הארון צדיקים וזהו שאמרו שהיה הארון מכלה בהם.

6) לי נראה לפי שמצינו בגזירת פרעה שגירש עמרם את אשתו ועמד זמן רב בלא פריה ורביה שהרי בת ק"ל שנה היתה יוכבד כשעשה בה ליקוחין שניים ומה שאמרו רז"ל עמדו כולם וגרשו נשותיהן מסתמא לא כל ישראל עשו כן כי אין הו"ל יכולין לעמוד זמן רב בלא אשה שהרי אמרו רז"ל מסכת סוטה בזכות נשים צדקניות נגאלו אבותינו כו' ומסיק שם כל הטובות שעשו לבעליהן כשהיו בעבודת פרך שמע מינה שהבעלים לא היו יכולין לעמוד זולת הנשים ועוד מסיק שם שהיו פרים ורבים כשדה שמע מינה שאפילו בשעת הגזירה לא גרשו נשותיהם אלא ודאי מה שמסיק עמדו כולם וגרשו נשותיהם היינו כל בני שבט לוי שלא היו בכלל השעבוד ומכל מקום היו יראים מן גזירת כל הבן הילוד היאורה תשליכותו שהרי על יום אחד צוה אפילו על בני המצרים על כן יראו גם המה פן יעבור עליהם כוס זה ועמדו רוב שבט לוי זמן רב בלא נשים כמו שעמד עמרם זמן רב בלא אשה ועל כן היו שבט לוי מתי מספר וזה טעם נכון ומתישב על הלב יותר מכולם

1 ומונה אותן מִבֵּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּמוֹצֵא אוֹתָן (שם ד. מ)
 'אֲלֵפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים' הָרִי שֶׁהָיוּ מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים
 יוֹתֵר-עַל שְׁלִישׁ וְכֵן מִרְרֵי מוֹנֵה אוֹתָם מִבֵּן חֹדֶשׁ וְעוֹלָה
 מִנִּינֵן (שם ג. לד) 'שֵׁשֶׁת אֲלֵפִים וּמֵאֵתִים' וְכִינּוּן שֶׁהוּא
 מִיִּחְסָן מִבֵּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה הוּא מוֹצֵא אוֹתָן (שם ד. מה)
 6 'שֵׁשֶׁת אֲלֵפִים וּמֵאֵתִים' הָרִי שֶׁהָיוּ מֵאָה יוֹתֵר עַל חֲצִינֵן

pe (11)

אֲבָל מִשְׁפַּחַת קֵהֶת אֵת מוֹצֵא אוֹתָן מִרְבִּין מִכָּל הַמְּשֻׁפָּחוֹת
 כִּי מִבֵּן חֹדֶשׁ הוּא מוֹנֵה אוֹתָן וּמוֹצֵא אוֹתָן (שם ג. כח)
 'שְׁמוֹנֵת אֲלֵפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת' וְכִינּוּן שֶׁהוּא בֵּא מִבֵּן שְׁלֹשִׁים
 שָׁנָה הוּא מוֹצֵאָן (שם ד. לו) 'אֲלֵפִים שֶׁבַע מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים'
 הָרִי שֶׁהָיוּ אֶפְלוּ פָּחוֹת מִשְׁלִישִׁיתָן מֵאָה וְשִׁבְעָה עָשָׂר לְמָה
 בֵּן אֵלָּא כִּשֵׁם שְׁאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פִּדְתָּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסִי בֶּן
 זִמְרָא מִתּוֹךְ שֶׁהִיָּתָה הָאֵשׁ יוֹצֵאת וְשִׁפָּה בְּטוֹעֲנֵי הָאָרוֹן הָיוּ
 מִתְּמַעֲטִין וְהָיוּ כָּל אֶחָד וְאֶחָד רָצִין זֶה נוֹטֵל אֵת הַשְּׁלֶחַן
 וְזֶה נוֹטֵל אֵת הַמְּנוֹרָה וְזֶה נוֹטֵל אֵת הַמְּזֻבָּחוֹת וְכוּרְחִים מִן
 הָאָרוֹן מִפְּנֵי שֶׁהֵיָּה מְזִיקָן וְהֵיָּה הָאָרוֹן כְּאִלוּ מִתְּבַזָּה וְהֵיָּה
 הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא פּוֹעֵם עֲלֵיהֶם וְשׁוֹב הָיוּ מִתְּפַלִּין אָמַר
 הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה מָה אֲנִי הוֹרֵג בְּנֵי קֵהֶת אִם יִטְעֲנוּ

הָרִי מִתְּמַעֲטִין וְאִם לֹא יִטְעֲנוּ הָרִי פּוֹעֵם עֲלֵיהֶם אָמַר לָהֶם
 הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן עֲשׂוּ לָהֶם תְּקֵנָה לְבָנֵי
 קֵהֶת כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְרְתוּ מִן הָעוֹלָם שֶׁלֹּא יִהְיוּ מְנִיחִין וְכוּרְחִין
 'אֵל תִּכְרִיתוּ אֵת שִׁבְטֵי וְגו'' אֵלָּא יָבֹאוּ אֲהֲרֹן וּבָנָיו (שם ד.
 ט) 'וְשָׂמוּ אוֹתָן אִישׁ אִישׁ עַל עֲבוֹדָתוֹ וְאֵל מִשְׁאוֹ כְּדֵי
 שֶׁלֹּא יוֹכְלוּ לְהִתְחַלֵּף מִעֲבוֹדָה לְעֲבוֹדָה וּמִמִּשְׁאֵל לְמִשְׁאֵל
 הַדָּא הוּא דְכֹתִיב (שם שם. ט) 'וְזֹאת עֲשׂוּ לָהֶם וְהָיוּ וְגו''

26 רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָן אָמַר חֵס וְשְׁלוֹם לֹא הָיוּ בְּנֵי
 קֵהֶת מְנִיחִין אֵת הָאָרוֹן וְרָצִין לְשַׁלְּחַן וּמְנוֹרָה אֵלָּא אֵף עַל
 פִּי שְׁמִתְמַעֲטִין הָיוּ נוֹתְנִין נַפְשָׁם עַל הָאָרוֹן וְאִם בֶּן לְמָה
 הָיָה מְזַהֵר עֲלֵיהֶם 'אֵל תִּכְרִיתוּ אֵת שִׁבְטֵי וְגו'' אֵלָּא מִפְּנֵי
 שֶׁהָיוּ יוֹדְעִין שֶׁכָּל מִי שֶׁטוֹעֵן בְּאָרוֹן שֶׁכָּרוּ מִרְבָּה וְהָיוּ
 31 מְנִיחִין אֵת הַשְּׁלֶחַן וְהַמְּנוֹרָה וְהַמְּזֻבָּחוֹת וְכֹלן רָצִין לְאָרוֹן
 לְטַל שֶׁכָּר וּמִתּוֹךְ כֶּךָ הָיָה זֶה מְרִיב וְאוֹמֵר אֲנִי טוֹעֵן כָּאֵן
 וְזֶה מְרִיב וְאוֹמֵר אֲנִי טוֹעֵן כָּאֵן וּמִתּוֹךְ כֶּךָ הָיוּ נוֹתְנִין

בְּקִלוֹת רֹאשׁ וְהִיָּתָה הַשְּׂכִינָה פּוֹגַעַת בָּהֶם אָמַר הָאֱלֹהִים
 לְמֹשֶׁה עֲשֵׂה לָהֶם תְּקֵנָה כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְפַּלְּוּ מִן הָעוֹלָם 'אֵל
 תִּכְרִיתוּ וְגו'' אֵלָּא יִסְדְּרוּ אוֹתָם עַל עֲבוֹדָתָם וְעַל מִשְׁאֵם
 36 שֶׁלֹּא יִרְיֹבוּ זֶה עִם זֶה עֲשֵׂה לָהֶם מִשְׁהַ תְּקֵנָה אֵלָּא שֶׁהָיוּ
 מְרִיבִין זֶה כְּנֶגֶד זֶה זֶה אוֹמֵר אֲנִי טוֹעֵן בְּאָרוֹן וְזֶה אוֹמֵר
 לֹא אֵלָּא אֲנִי טוֹעֵן וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ אֶחָד מֵהוּ קְבוּעַ לוֹ מֵהוּ
 מִשְׁאוֹ אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְהָיוּ אֲהֲרֹן וּבָנָיו נִכְנָסִין
 41 וְנוֹתְנִים לְכָל אֶחָד וְאֶחָד טוֹעוֹנוֹ שֶׁנֶּאֱמַר 'אֲהֲרֹן וּבָנָיו יָבֹאוּ
 וְשָׂמוּ אוֹתָם וְגו''

(4)

ואומר, אני טוען כאן. ומתוך כך, היו נוהגין קלות ראש והיתה
 השכינה פוגעת בהם וכו'. הנה חייב האדם לשמור כל המצוות
 בכל דקדוקיהם לפני מי שיהיה ולא יירא ולא יבוש. וכן הוא
 אומר (תהלים קיט), ואדברה בעלותיך נגד מלכים ולא אבוש.
 וכן שנינו, הרי עו פנמר וכו'. אמנם גם בזה צריך חלוק והבחנה,
 כי כל זה נאמר על גופי המצוות שחייבים אנחנו בהם חובה
 גמורה, שבהם ישים פניו כחלמיש. אך יש איזה תוספות
 חסידות, שאם יעשה אותם האדם לפני המון העם, ישחקו
 עליו ויתלוצצו, ונמצאו חוטאים ונענשים על ידו, והוא היה
 יכול להניח מלעשות הדברים ההם, כי אינם חובה מחלטת.
 הנה דבר כזה, ודאי שיותר הגון הוא לחסיד שיניחהו משיעשהו.
 והוא מה שאמר הנביא (מיכה ו'), והצנע לכת עם-אלהיה. וכמה
 חסידים גדולים הניחו ממנהגי חסידותם בהיותם בין המון
 העם, משום דמחזי כיוהרא. כלל-של-דבר, כל מה שהוא
 עקרי במצוה, יעשהו לפני כל מלציג. ומה שאינו עקרי והוא
 גורם שחוק והתול, לא יעשהו. נמצאת למד, שהקא להתחיל
 חסידות אמתי, צריך שישקול כל מעשיו לפי התולדות
 הנמשכות מהם, ולפי התנאים המתלוצצים להם לפי העת, לפי
 בטכרה, לפי הנושא, ולפי המקום. ואם הפרישה תוליד יותר
 קדוש שם-שמים ונחת-רוח לפניו מן המעשה, יפרוש ולא
 יעשה. או אם מעשה אחד במראיתו הוא טוב ובתולדותיו או
 בתנאיו הוא רע, ומעשה אחר רע במראיתו וטוב בתולדותיו,
 הכל הולך אחר החתום והתולדה, שהיא פרי המעשים באמת.
 ואין הדברים מסורים אלא ללב מבין ושכל נכון, כי אי-אפשר
 לבאר הפרטים שאין להם קץ. נהי ימן חקמה מפיו דעת
 ותבונה. ומעשה דרבי טרפון (ברכות י') יוכיח, שהחמיר להטות

(13)
 פ

כבית-שמאי, ואמרו לו, כדאי היית לחוב בעצמה שעברת על
 דברי בית-הלל, אף-על-פי שמחמיר היה, וזה, שעגנו מחלקת
 בית-שמאי ובית-הלל היה עגנו כבוד? ישראל, מפני המחלקת
 הגדולה שרבתה ביניהם, וסוף-סוף נגמר שהלכה כבית-הלל
 לעולם. הנה קיומה של תורה, שגמר-דין זה ישאר בכל תקף
 לעד ולעולמי עולמים, ולא יחלש בשום פנים, שלא תעשה
 תורה חס-וחליקה פשתי תורות. ועל-כן דעת המשנה הזאת,
 יותר חסידות הוא להחזיק בבית-הלל אפילו לקלא, מלהחמיר
 בבית-שמאי. וזה לנו לעינים לראות איזה דרך ישכון אור
 באמת ובאמונה, לעשות הישר בעיני ה'.

Mishkal HaChassidus was the focal point in the life of Reb
 Yisroel Salanter, the father of the Mussar Movement. There are
 many classical stories of Reb Yisroel's conduct clearly depicting
 this concept. The Talmud Shabbos (62b) quotes Rav Chisda who
 says that if one uses much water for *netilas yadayim* (ritual hand
 washing) he will be blessed with "full handfuls of prosperity."
 Yet, once as a guest, Reb Yisroel washed his hands for a meal with
 a minimal amount of water. The host questioned Reb Yisroel's
 behavior, which seemed to be contrary to the aforementioned
 Gemara. Reb Yisroel explained his conduct by saying, "It is
 indeed a meritorious act to use alot of water. But, where does the
 water come from? The maid must draw water from the well and
 shlep it back to the house. It is icy and slippery outside and she

(14)
 Rav Pam

(5) risks suffering a serious injury bringing the heavy buckets of water from the well. Can I be a *chassid* at her expense?"

→ Another time, Reb Yisroel was invited to spend Shabbos with one of his wealthy students. Before agreeing to come, he asked for a description of the Friday night *seudah*. "Oy, *rebbe*," the *talmid* explained, "the *kashrus* in our home is on the highest level. The cook is the widow of a great *talmid chocham*. The *seudah* usually takes three hours to complete because it is filled with *zemiros* and *divrei Torah*..." "Very nice," replied Reb Yisroel, "but let's do things a bit differently. Let's first complete the Shabbos *seudah* and then we'll sing *zemiros* and say *divrei Torah*." The *talmid* reluctantly agreed, not wanting to lose the opportunity of having such a distinguished guest.

The *seudah* was served and, upon its completion, Reb Yisroel went into the kitchen to thank the cook. "The service was excellent and the food delicious," he said. "But I want to apologize for making you rush the serving of the meal."

"*Rebbe*, you should be blessed!" exclaimed the woman. "I wish you would come every Shabbos! Friday is such a difficult, stressful day and I cannot wait to get home to rest my weary body. But the *zemiros* and *divrei Torah* at the *seudah* take hours and I have to wait around till the end and then clean up. But this week, I'll be able to complete my tasks early..."

That is *Mishkal HaChassidus*. It is commendable to sing *zemiros* and to say *divrei Torah* for hours. But not at the expense of an exhausted, poor widow...

→ The mitzvah of *hachnosas orchim* is one of the hallmarks of the Jewish people. Yet, the husband must carefully consider the amount or frequency of Shabbos guests if it will overburden his wife or deprive his children of the quality time that they need on Shabbos...

It is a meritorious act for a son to lead the *tefillos* on the *yahrzeit* of a parent. Unfortunately, this can cause contention in the *shul* as other mourners compete with him for this privilege. Can the ensuing arguments and exchange of sharp words be a

z'chus for the departed relative?

→ It is told that when the *Chofetz Chaim* had guests on Friday night, he would omit singing "*Shalom Aleichem*" and would immediately recite *kiddush*. Only after his guests had eaten, did he sing *Shalom Aleichem*. (See responsa, *Devar Avraham* 2:2). He explained his conduct by saying that the guests (who were mostly homeless Jews) were hungry while the Heavenly angels could wait for their *Shalom Aleichem*...

→ It is a great mitzvah to rejoice with a *chosson* and *kallah* at their wedding. Yet, Rav Pam ז"ל felt that it was wrong for *B'nei Torah* with young children to participate in the dancing until late into the night. It is often the grandparents of the children who are the babysitters and they must wait up until the parents return. Even when parents hire a girl to babysit, she, too, waits impatiently to be released from her duties.

Bachurim who attend a wedding must also take into account the *Mishkal HaChassidus* factor when they insist on dancing after the band has concluded playing. The parents of the *chosson* and *kallah* are undoubtedly exhausted and would like to begin the *bentching* and *Sheva B'rochos*. So, too, would the close relatives and friends who feel they must stay till after *Sheva B'rochos*. If *bachurim* want to start a new dance at that late hour, they should consider these factors as well...

→ Breaches in *Shalom Bayis* are often caused by a lack of *Mishkal HaChassidus*. A young wife has spent much time and thought preparing a special delicacy that she knows her husband enjoys. She expects him home for dinner at six o'clock. It is 6:15 and then 6:30 and he still hasn't come. What happened to him? Meanwhile the dinner is getting cold. Should she reheat it for the third time, thereby diminishing its good taste? She turns the flame on and then a few minutes later turns it off again. Finally, at 7:00, the husband walks in. "What happened?" asks the wife. "Oh, nothing," he replies, "it's just that my friend needed a ride to the airport and I got a big *mitzvah* of *chesed* by taking him..."

miqzvan? Chesed! That is a total lack of *Mishkal HaChassidus* as he did an act of *chesed* at the expense of his wife, to whom he caused much aggravation for failing to notify her of his lateness.

16

In summary, one can quote the *Yerushalmi Sukkah* (3:1) which says, "Woe is to the one whose defense attorney becomes his own prosecutor." A person must pray for *Siyata Dishmaya* (Divine assistance) to make the right decisions and properly use *Mishkal HaChassidus*. *Parshas Bamidbar* is usually the Shabbos before *Shavuos* and the ability to properly facilitate the pleasant ways of the Torah depends primarily on *Mishkal HaChassidus*.

1 באחד לחודש (א, א). וברש"י: מתוך חיבתן לפניו מונה אותם כל שעה, כשיצאו ממצרים מנאן וכו' כשבא להשרות שכירתו עליהם מנאן. — דרכו של אדם הרוכש ממון ואוהבם, הוא ממשמשם וסופרם, וממשיך וסופרם, עד כמעט בלי הרף. ומה תכלית ריבוי כל מניניו? הנה אין לו בזה כל צורך ותכלית כאמת, ידוע הוא כבר אח מספרם ממנינו הראשון! — אלא מתוך יתרון חיבתו לכספיו, הוא מרבה לחזור עליהם ולפוקדם, כי חושק הוא בהם, וזכרם תמיד לפניו. — הוא ענין אשר למד כאן רש"י, כי המנין בפעם הזה לא היה משום כל צורך, אלא אך ורק מתוך חיבתו לפניו, מתוך חביבות כשהיא לעצמה, כי הלא השרה הקב"ה

17
ל ינוחם

שכירתו עליהם, הנה אוהבם וחושקם, ולבקרים יפקדם ודאי, מונה אותם בכל שעה — כי זכרם תמיד לפניו. (ועיין דרו"מ א' סי' נח — באופן אחר).

איש לא נעדר

1 וראה בספר באר משה (פרשה זו אות נו) להגה"ק רבי משה יחיאל הלוי אפשטיין זצ"ל האדמו"ר מאו"רוב שהביא כמה מקורות לענין זה שהיה צורך בכל אחד ואחד מישראל להיות נוכח בשעת קבלת התורה, וביניהם הביא את דברי המדרש (ב"ר ע, ט) על הכתוב אצל יעקב אבינו ע"ה (בראשית כט, ג) ונאספו שמה כל העדרים וגללו את האבן מעל פי הבאר וגו', ר' יוחנן פתר לה בסיני, וירא והנה באר זה סיני, והנה שם שלשה כהנים לויים וישראלים, כי מן הבאר ההוא שמשם שמעו עשרת הדברות, והאבן גדולה זו שכינוה, ונאספו שמה כל העדרים, ר' שמעון בן יהודה איש כפר עכו אמר משום ר' שמואל שאילו היו ישראל חסרים עוד אחד לא היו מקבלים את התורה וכו', וכן הביא מה דאיתא בזה"ק (ח"א ב:) על הכתוב (ישעיה מ, כו) שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה המוציא במספר צבאם לכולם בשם יקרא מרוב אונים ואמיץ כח איש לא נעדר, איש לא נעדר מאינן שתין רבוא דאפיק בחילא דשמיא וכו', ולא אעדר מאינן שתין רבו אפילו חד וכו', הרי שכל נשמות ישראל היו נוכחים בשעת מתן תורה, ובלא נוכחות כולם לא היתה התורה ניתנת.

18

א"כ
א"כ

16 ודברים אלו המה חיזוק גדול לכולנו לפני חג השבועות, שכן לפעמים יכול לעלות על הדעת שקבלת התורה שייכת רק לגדולי תורה, אך מן האמור יש ללמוד שזה אינו, אלא כל איש ישראל יש לו חלק בתורה, ואדרבה, שלימות התורה תלויה בלימוד התורה של כל אחד ואחד מישראל כפי יכולתו, ובלי קבלת התורה ע"י כל אחד מישראל הרי זה כאילו חסרים אותיות מן התורה.

חשיבות התורה של כל אחד ואחד

ונראה שיש למצוא מקור נוסף ליקרת ערך חשיבות התורה של כל אחד מישראל, מהא דאיתא בגמ' (ב"ב כא.) אמר רב יהודה אמר רב ברם זכור אותו האיש לטוב ויהושע בן גמלא שמו שאלמלא הוא נשתכח תורה מישראל, שבתחילה מי שיש לו אב מלמדו תורה מי שאין לו אב לא היה למד תורה, מאי דרוש ולמדתם אותם (דברים יא, יט) ולמדתם אתם, התקינו שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בירושלים וכו'. ולכאורה בלתי מובן הוא

8

אמרם ז"ל 'שאלמלא הוא נשתתח תורה מישראל', הרי אלמלא הוא היתה
 שכתח התורה רק אצל אלו המשפחות שלא היה להם אב, אבל מי שיש
 לו אב הרי אביו מלמדו תורה, וכאמת בח"א מהרש"א (שם) ביאר כוונת
 הגמ' שתשתתח תורה ממי שאין לו אב, אולם בספר הפארתם אלימלך
 להר"ג ר' צבי אלימלך וואקסמאן שליט"א (ח"ג מאמר תורת כל יחיד)
 ביאר הכוונה כמשמעו, שהיתה התורה משתתחה מכלל ישראל כולו, וזאת
 בהקדמם מאמר הכתוב (דברים יא, יט) ולמדתם אותם את בניכם לדבר עם
 כשבחתך בביתך ובלכתך בדרך וכשכבדך ובקומך. שיש להעיר למה התחיל
 כלשון רבים וסיים בלשון יחיד, אלא שיש בזה יסוד גדול במצות תלמוד
 תורה, אשר כל יחיד ויחיד מישראל יש לו חלק פרטי בתורה, ורק בעירוף
 כל התלמידים יחד תמורה שלימה, ובחסרון הפוט נסמך בגלל. וזמן תלמי
 יולמדתם אותם את בניכם לדבר עם, כיצד יושפתך בביתך ובלכתך בדרך
 וכשכבדך ובקומך, על ידי שתלמד לבניך חשיבות התורה, שכל אחד יחשיב
 וכשכבדך ובקומך, על ידי שתלמד לבניך חשיבות התורה, שכל אחד יחשיב

19

פר